

विजयश्री कोणार्ला माळ घालील ?

पूर्वी स्वयंवराची प्रथा होती. राजकन्यांच्या सौंदर्याची आणि गुणांची ख्याती सगळीकडे पसरलेली असे. तशीच राजांच्या पराक्रमांची पण. राजकन्या या वीर्यशुल्काच मानल्या जात. अवघड असे 'पण' लावले जात. हा पण जिंकणाऱ्याच्याच गळ्यात राजकन्या वरमाला घालीत असे. बाहुबल सिद्ध करणारा, शिवधनुष्यावर प्रत्यंचा चढवण्याचा 'पण' श्रीरामचंद्राने जिंकला, त्याबरोबरच सीतासुद्धा. अत्यंत अवघड असा, पाण्यात पाहून वर गरगर फिरणाऱ्या मत्स्याचा वेध बाणाने घेण्याचा 'पण' धनुर्धरात श्रेष्ठ अशा अर्जुनाने जिंकला. राजकन्या अशा वेळी वरमाला हातात घेऊन उभीच असे. परंतु सर्व लक्ष पण जिंकण्याकडे एकवटू शकणाऱ्या वीरालाच ती वरत असे.

स्पर्धा या अशाच असतात. विजयश्रीची मोहिनी सर्वांनाच असते. पण त्या मोहिनीच्या भुलाव्यातून बाहेर पडून आपले कौशल्य प्रकट करण्यावर लक्ष एकवटू शकणाऱ्या अजिंक्यवीरालाच ती माळ घालते. या सर्व स्पर्धकांत मी श्रेष्ठ आहे आणि आता मी ते सिद्ध करून दाखवणार आहे, असा आत्मविश्वास बाळगू शकणाऱ्यालाच अजिंक्यपद मिळते. कचितप्रसंगी होणाऱ्या चुका त्याचा आत्मविश्वास डळमळीत करू शकत नाहीत. उरलेल्या स्पर्धेला तो त्याच आत्मविश्वासाने आणि धैर्याने सामोरा जाऊ शकतो. प्रतिस्पर्धी कितीही बलाढ्य असले तरी त्याला ध्येय गाठण्यापासून विचलित करू शकत नाहीत.

त्याची एकाग्रतासुद्धा तशीच असते. आत्मविश्वासाला ते जसा तडा जाऊ देत नाहीत तशीच एकाग्रतासुद्धा ते अभंग राखू शकतात. परिस्थिती बिकट असली तरी प्रतिस्पर्धी उत्तम कामगिरी करत असले तरी आहे त्या क्षणात एकाग्र राहण्याची विलक्षण शक्ती त्यांच्यामध्ये असते. परिस्थिती जास्तच बिकट होत असली तरीही ते तितकेच एकाग्र राहू शकतात. जिद टिकविण्याची, स्वतःला एकाग्रतेच आणि आत्मविश्वासाच महत्त्व सतत पटवत राहता येण्याची कलासुद्धा त्यांनी आत्मसात केलेली असते.

ख्यातनाम नेमबाज अंजली भागवतने या साऱ्या गुणांची प्रचीती गेल्या पंधरवळ्यात हैदराबाद येथे झालेल्या नेमबाजीच्या राष्ट्रीय अजिंक्यपद स्पर्धात आणून दिली. ती चांगलीच आजारी होती. अंगात ताप आणि घसा सुजलेला. पाय लटलट कापत असल्याने तिला धड उभेसुद्धा राहत येत नव्हते. अशा परिस्थितीत तिने त्या दिवशी स्पर्धा खेळूच नये असंच आमचं साऱ्यांचं मत होतं. पण तिचं म्हणणं असं की, ती खेळली तर तिच्या संघाला एखादं तरी

मी विचारले, या सान्यावर तुमचा एवढा विश्वास आहे ? यावर त्यांनी 'आहेच' असे उत्तर दिले. ते सारा वाद संपविण्याच्या टोनमध्ये असल्याने मी जास्त बोलण्याच्या भानगडीत पडलो नाही. पण दौन्यावरून परत आल्यावर कळले, की त्यांची रजा नाकारण्यात आली होती. एकदोन दिवसांतच त्यांची बढतीवर एका महत्त्वाच्या जागेवर बदली झाल्याचा आदेश आला. मी बरोबरच्या सहकान्यांबरोबर पैज मारली, की आणखी पंधरा दिवस ते काही जात नाहीत. कारण पक्ष पंधरवडा होता. पण दुसन्याच दिवशी त्यांनी चार्ज सोडला आणि ते नव्या जागी रुजूदेखील झाले.

मी सायंकाळी त्यांच्या घरीच भेटायला गेलो आणि सरळ विचारले, की पक्ष पंधरवड्यात तुम्ही नवी जबाबदारी कशी घेतली ? त्यावर ते हसले आणि म्हणाले, की पक्ष पंधरवडा हा चांगल्या कामांसाठी वाईट असतो असं मी कुठे म्हणालो ? त्या पंधरा दिवसांत आपण आपल्या गेलेल्या सर्व पितरांचे स्मरण करायचे असते. गंगातीरावर तर्पण करता आले तर उत्तमच. पण तसं जर नाही जमलं, तर आपण असू तिथे त्यांचं नाव घेऊन आपल्याला स्मरण आहे याची त्यांना जाणीव द्यायची आणि शक्य असेल, तर अन्नदान करायचे. पितरांचे स्मरण ठेवणे महत्त्वाचे. ते न ठेवता जर आपण इतर काही करायला गेलो, तर ते एखादे वेळी साधणार नाही. कारण मग पितरांचा रोष होतो.

त्या दिवशी श्राद्धाबद्दल त्यांच्याकडून पुष्कळच मौलिक विचार ऐकायला मिळाले. गेलेले पितर हे शेवटी आपले शुभचिंतकच असतात. त्यांचं स्मरण आणि आदर आपण राखायला हवा. यामध्ये ज्या जनावरांनी आपल्याला प्रेम दिल, ज्या वृक्षांच्या छायेत आपण विश्रांती घेतली त्यांचाही समावेश, असतो. या सान्यांबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करायचे जे महालयाचे दिवस ते वाईट कसे असतील ? त्या सर्वांना विसरायचं नाही, ही काळजी मात्र घ्यायला हवी.

—भीष्मराज बाम
('मना सज्जना' या पुस्तकातून)